

כציפור נודדת אשר שבה לקינה

מים ראשונים: החיבור שביעי – שמיני (כותרת עליונה צד ימין) מוכר לנו מסופו של החג המשלים והסימטרי לפסח, חג הסוכות, אשר מסתיים בשמיני של חג והושענה רבה השביעי הצמוד לו. רבו הדרשות על החיבור שבעה-שמונה, בפסיקתא דרב כהנא כח, קהלת רבה יא ועוד, בהקשר עם שמיני עצרת ועל בסיס הפסוק בקהלת יא ב: "תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה". שם גם נזכרת האפשרות שאחד מחיבורי שבעה-שמונה אלה, הם ימי חג הפסח וימי חג הסוכות, ללמדך שכל ימי הקיץ של הלוח העברי העמוס בחגים ומאורעות היסטוריים ודתיים, מכוננים בפסח מזה וסוכות מזה. אך בשנים מסוימות מזדמן לנו צירוף שביעי-שמיני קרוב וסמוך יותר, סמיכות יום השביעי של פסח עם פרשת שמיני בקריאת התורה בשבת (בארץ ישראל, לא בחו"ל). ועניין זה ודאי אומר לְמַדְנִי וְדַרְשָׁנִי. שהרי בלוח השנה המתחדש בימינו, כבר בתפילת יזכור של שביעי של פסח עולים וצפים ימי הזכרון הבאים: יום הזכרון לשואה ולגבורה ויום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, ומיקומה של פרשת שמיני בסמוך לשביעי של פסח (ברוב שנים שאינן מעוברות), לא בכדי הוא. להמחשת חיבור זה, בחרנו במוטיב הציפור הנודדת כסמל להווייתו של עם ישראל מגלות מצרים ועד היום, כפי שיורחב ויוסבר בהמשך (ותודה לידידנו אריה מילר ה"ו שעוררנו על כך).

שמות רבה כ ו פרשת בשלח – עד מצאה הציפור קן לה

"ויהי בשלח פרעה". זהו שנאמר: "נפשנו כציפור נמלטה מפח יוקשים" (תהלים קכד ז) - משל ליונה שהיתה יושבת בקנה על אפרוחיה. ראה אותה נחש רע, והיה מבקש לעלות אליה, ברחו הימנו למקום אחר. עלה וישב לה בקנה, נפלה האש בקנה ונשרף הנחש. פרחו הצפור וישבה לה בגג. כיון שנשרף הנחש והקן, אמרו לצפור: עד מתי את פורחת ממקום זה למקום זה? מה עשתה? הלכה ומצאה לה קן נאה ומשובח וישבה לה בתוכו. כך היו ישראל במצרים, והיה פרעה הנחש מתחכם עליהם, שנאמר: "הבה נתחכמה לוי"; והוא נמשל כנחש, שנאמר: "הנני עליך פרעה מלך מצרים, התנים הגדול" (יחזקאל כט ג). ברחו ישראל מפניו והם נמשלים כציפור, שנאמר: "יחרדו כצפור ממצרים" (הושע יא יא).¹ וכיון שיצאו ישראל ממצרים, נשרף פרעה באש שנאמר: "תשלח חרונוך יאכלמו כקש" (שמות טו ז).² ישבו להם ישראל במקום אחר, שנאמר: "ואהיה כצפור בודד על גג" (תהלים קב ח). ואח"כ ברחו כצפור ממקום למקום שנאמר: "כצפור נודדת מן קנה פן איש נודד ממוקמו" (משלי כז ח). וכשבאו לארץ ישראל, מצאו להם קן, שנאמר: "גם צפור מצאה בית ודרור קן לה" (תהלים פד ד). וכן דוד אמר: "עד אמצא מקום לה", משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב ה).³ לכך נאמר: "נפשנו כצפור נמלטה".⁴

¹ הדימוי של ישראל כציפור מתחיל עוד בשעבוד מצרים עצמה: "כשם שהציפור הזה נתון ביד הצייד, אם מבקש המיתו, ואם מבקש חייהו, כך ישראל היו ביד מצרים משוקעים, שנאמר: וארד להצילו מיד מצרים" (מדרש תהלים (בובר) מזמור קז). אך כאן אנחנו כבר על ים סוף. ראו התיאור הציורי בשיר השירים רבה פרשה ב ב, עליו הרחבנו בדברינו **יוני בחגוני הסלע** בשיר השירים: "תני דבי ר' ישמעאל: בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין? ליונה שברחה מפני הנץ, ונכנסה לנזק הסלע ומצאה שם הנחש מקנן, ונכנסה לפניו ולא היתה יכולה להיכנס שעדיין הנחש מקנן, תחזור לאחורה לא תהי יכולה שהנץ עומד בחוץ. מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל השוכן ויבא ויצילה. כך היו ישראל דומים על הים, לירד לים לא היו יכולין, שעדיין לא נקרע להם הים. לחזור לאחוריהם לא היו יכולין שכבר פרעה הקריב, מה עשו? וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'".

² במכת הברד מופיע במקומות רבים מוטיב האש, כגון ויקרא רבה ז: "פרעה על ידי שנתגאה ואמר מי י"י אשר אשמע בקולו (שמות ה, ב), לא נידון אלא באש, דכתיב ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד (שמות ט כד)". אבל בקריעת ים סוף שפרעה ומצרים כלו באש ולא (רק) במים, הוא מוטיב ייחודי לשמות רבה, ומצאנו אותו עוד פעם במדרש מאוחר יותר, מדרש תהלים (בובר) מזמור יח: "וחזר פרעה ולקח חצים וזרק על ישראל, ואף הקב"ה הביא חצים של אש וזרק עליו, שנאמר וישלח חציו ויפיצם. חזר פרעה והביא צחוחין של ברזל, ואף הקב"ה הביא ברקים שהן מצוחצחין, שנאמר וברקים רב ויהומם, הממם ערבבן, נטל מנגינות שלהם, ולא היו יודעים מה שיעשו, והיה עמוד הענן יורד ועושה אותן טיט ומיני רפש, ועמוד האש מרתח, וטלפות סוסייהן משתבשות". ראו דברינו **מכת הברד** בפרשת וארא.

³ ראו הפסוק שהוא מצטט כאן בהקשר הרחב של פרק קלב בתהלים אשר מדבר בודד שלא זכה לבנות את בית המקדש, אבל נכסף לבנותו והכין חפצו: "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְהָנִיד לְאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם אָבָא בְּאֶהֱל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעִי: אִם אֶתֵּן שָׁנַת לַעֲפַעֲפֵי תְּנוּמָה ... עַד אֶמְצָא מְקוֹם לְהָנִיד לְאֲבִיר יַעֲקֹב: כִּהְיִיךָ לְבָשׁוֹ צֶדֶק וְחִסְדֶּיךָ יִרְנְנוּ: בְּעִבּוֹר דָּוִד עֲבָדָה אֶל תִּשָּׁב פְּנֵי מִשְׁיחֶךָ". ראו שם הפרק כולו.

⁴ המדרש בו פתחנו הוא על "השביעי", על שביעי של פסח, קריעת ים סוף ושירת הים. הסימות של מציאת בית וקן של קבע לציפור הנודדת, בארץ ישראל ובבניית בית עולמים, אינו מכהה את אי השקט שמלווה את המדרש לכל אורכו. את חוסר מנוחת הציפור שמתבודדת וקופצת "מגג לגג ומגדר לגדר ומאילן לאילן ומשוכה לשוכה" (איכה רבה להלן). האמנם הגיעה הציפור למנוחת קבע? האם זה אופייה? ראו בפרט הקטע שאחרי שפרעה וחילו ירדו בים, או נשרפו, לא יודעת הציפור מה לעשות ולאן ללכת והדרשן קורא עליה את הפסוק: "ואהיה כציפור בודד על גג". ראו גם בנמשל שארץ מצרים היא הקן של הציפור: "הלכה ומצאה לה קן נאה ומשובח וישבה לה בתוכו. כך היו ישראל במצרים"! הנחש נשרף, אבל גם הקן נשרף ולא פעם אנו שומעים געגועים של בני

מסכת שבת דף קו עמוד ב – דרה בבית ובשדה

תנא דבי רבי ישמעאל: למה נקרא שמה צפור דרור - מפני שְׁדָרָה בבית כבשדה.⁵

ויקרא רבה כ ד פרשת אחרי מות – אפרוחי הציפור

כיצד היתה תפילתו של כהן גדול ביום הכיפורים בצאתו מן הקדש? אומר: "יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו גשומה שחונה וטלולה, שנת רצון, שנת ברכה, שנת זול, שנת שובע ואל יגביחו ישראל שררה אלו על אלו ואל תפנה לתפילת עוברי דרכים"⁶

"משם חפר אוכל" - משם היה מאלל אוכל כל ימות השנה. "למרחוק עיניו יביטו" - מראש השנה היה יודע מה בסופה. הא כיצד? בשעה שהיה צופה ורואה עשן של מערכה עולה לדרום, היה יודע שהדרום שָׁבַע. עולה למערב, היה יודע שהמערב שבע. עולה למזרח, היה יודע שהמזרח שבע. וכן כולם. עולה באמצע הרקיע, יודע שהעולם כולו שבע. אחר כל השבח הזה: "ואפרוחיו יעלעו דם" - ראה אפרוחיו מגעגעים בדם ושתק; אלא: "ובאשר חללים שם הוא" – השכינה.⁷

איכה רבה (בובר) פתיחתא כ – כציפור שנטלו את גוזליה

רבי אלכסנדר פתח. "שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג. מה הציפור מתבודד מגג לגג ומגדר לגדר ומאילן לאילן ומשוכה לשוכה, כך כשיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, שנאמר: "ויסעו ויחנו". וכיון שבאו להר סיני נעשו כולם הומוניא. ויחנו אין כתיב כאן אלא "ויחן שם ישראל" (שמות יט ב).⁸ באותה שעה אמר הקב"ה: הרי השעה שאתן תורה לבני. דבר אחר: "שקדתי" - אמר הקב"ה: שקדתי אני להשרות שכינתי בבית המקדש לעולם. "ואהיה כצפור" - מה הצפור הזה בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת בדד, כך אמר הקב"ה: שרפתי את ביתי והחרבתי את עירי והגלית את בני לבין אומות העולם, וישבתי לי לבדי, איכה ישבה בדד.⁹

מדרש תהלים (בובר) מזמור יא – גם רבה של הציפור נד

"לְמַנְצֵחַ לְדָוִד בְּהַ' חִסִּיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נִוְדֵי הֶרְכָּם צְפוּרִי".¹⁰ זהו שאמר הכתוב: "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם" (תהלים קיח ו), משל למלך שהיה לו עבד והיה מחבבו מכל עבדיו, והיו בני ביתו מתקנאין בו, אמר:

ישראל לשוב מצרימה. ראו גם הסיומת של המדרש בפסוק מתהלים קכד ז בו פתח: "נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים". לאן תלך הציפור מכאן? היכן תמצא מרגוע?

⁵ אותו תנא דבי ר' ישמעאל מהמכילתא לעיל, מזכיר לנו כאן (בהלכות צידה ביום טוב) שאופייה של ציפור הדרור הוא כשמה, התנועה החופשית בין הבית, מקום יישוב, והשדה, המרחבים הפתוחים – החופש והדרור. שים לב להנגדה בין דרור ולדור. הציפור דרה בדרור שלה. כעין טהרת המצורע שהיא בשילוח ציפור על פני השדה (ויקרא יד ז) – נושא עליו צריכים אנו לדון בהזדמנות. האם תשכון כעת הציפור בנחת בבית ולא תשוב לנדוד על פני מרחבי השדות ולקפץ "מגג לגג ומגדר לגדר ומאילן לאילן ומשוכה לשוכה" (איכה רבה להלן)?

⁶ למקורות לתפילתו הקצרה של הכהן הגדול ביום הכיפורים בקודש הקדשים, ראו גם ירושלמי יומא פרק ה הלכה ב, פסיקתא דרב כהנא פסקא כו אחרי מות, תנחומא אחרי מות סימן ג ועוד. ראו [הנוסח המשולב ביום כיפור](#). אך מה שחשוב לעניינינו הוא הפסוק שאיתו פתח הדרשן (עמוד קודם שם) הלקוח מספר איוב פרק לט (פסוקים כט-ל) והמספר בתכונות הנשר, פסוק אותו הוא ממשיך מיד לדרוש: "משם חפר אכל למרחוק עיניו יביטו: וְאֶפְרָחָיו יֵעָלְעוּ דָם וּבְאֶשֶׁר חָלְלִים שָׁם הוּא".

⁷ הגענו גם לשמיני, לפרשת השבוע, למות נדב ואביהו, פרשה שלא בכדי נקשרה בלוח השנה של ימינו לימי הזכרון לשואה ולגבורה ולחללי מערכות ישראל. חכמתו וראייתו הגדולה של אהרון כנשר, לא עמדה לו בראייה הקרובה של מעשה בניו ולא מנעה את מעשיהם. נלקחו הבנים על האב ולא שולחה הציפור. מצאה הציפור בית וקן, אך במחיר כבד. ראו מסכת חולין דף כב עמוד ב: "תני יעקב קרחה: מאימתי בני יונה כשרים? משיעלעו. הוא תני לה, והוא אמר לה: (איוב לט) אפרוחיו יעלעו דם. אימת? אמר אביי: מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא". רש"י שם: "משיהיה להם דם מצוי בבשר".

⁸ כמדרשים הידועים המרבים לצטט את "ויחן שם ישראל נגד ההר", בשבח אחדות עם ישראל לקראת מתן תורה, כגון זה שבמכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה א: "ויחן שם ישראל. כל מקום שהוא אומר ויסעו ויחנו, נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, אבל כאן השווו כולם לב אחד, לכך נאמר: ויחן שם ישראל נגד ההר". והמילה "הומוניא" היא מיוונית שפירושו אחדות או הסכמה, כמו הומוגני ואולי גם מזכיר את "הרמוניה". ולא הספקנו לחקור מילה זו ולרדת לעומקה.

⁹ ראו רש"י על הפסוק: "שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג - שקדתי - התבוננתי בעצמי והנני כצפור הבודד על גג יושב לבדו באין זול". וראו שוב המכילתא לעיל שגם אחרי שהסתלקה סופית סכנת פרעה, גם אחרי שירת הים, היו ישראל כציפור נודדת וחסרת מנוחה במדבר: "וכיון שיצאו ישראל ממצרים, נשרף פרעה באש ... ישבו להם ישראל במקום אחר, שנאמר: ואהיה כצפור בודד על גג ... ואח"כ ברחו כצפור ממקום למקום שנאמר: כְּצִפּוֹר נִוְדֶדֶת מִן קִנָּה כֵן אִישׁ נוֹדֵד מִמְקוֹמוֹ". אמנם "וכשבאו לארץ ישראל, מצאו להם קן, שנאמר: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה", אבל לא ארכו הימים ושוב הציפור נודדת וחסרת בית.

¹⁰ רש"י מסביר שהצדיק בטוח במחסה בה' ועונה ללוועים לו על שהוא כציפור נודדת ומוטרדת: " ... בה' חסיתי, שיחזירני להסתפח בנחלתי איך תאמרו אתם טורדים לנפשי נודי הרכם עבור הר שלכם ... שכל אדם המיטלטל נמשל לצפור הנודדת מן קינה". ופירוש דעת מקרא מציע כיוון אחר: " ... איך תאמרו גיבורים אנחנו ... עזבו את בתיכם וחפשו לכם מקלט בהרים ...". והמדרש שלנו

מרי חייס לי, מה בר נש יכול לי.¹¹ "נודי הרכס צפור" - אמר ר' אחא: בשעה שגלו ישראל, היו אומות העולם אומרים להגלותן ממקומן. אמרו: כנוד נדדו הרב ותלמידו, "נודו" כתיב "נודי" קרי, כלפי מעלה וכלפי מטה אמרו. כלפי מעלה: "כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו" (משלי כז ח), ואין "איש" אלא הקב"ה, שנאמר: "ה' איש מלחמה" (שמות טו ג). ואין "מקומו" אלא בית המקדש, שנאמר: "זאת מנוחתי עדי עד" (תהלים קלב יד).¹²

מדרש תהלים (בובר) מזמור פד – הציפור כן תמצא לה קן

"ניכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' " (תהלים פד ג).¹³ ולא משל עכשיו,¹⁴ אלא משהיו ישראל בים נתאו לבית המקדש, שנאמר: "נחית בחסדך עם זו גאלת וגו' אל נוה קדשך" (שמות טו ג), "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" (שם שם יז). "גם צפור מצאה בית"¹⁵ - אמרו ישראל: עד מתי יהיו שונאין אותנו ואומרים: "כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו" (משלי כז ח), וכן הוא אומר: "נודי הרכס צפור" (תהלים יא א), לא אמר כיונה, אלא כצפור, היונה היו נוטלין גוזליה והיא חוזרת למקומה, שנאמר: "כיונה פותה אין לב" (הושע ז יא), אבל הציפור הזה אינו כן, אלא ילדה במקומה, וכשנוטלין גוזליה אינה חוזרת למקומה.¹⁶ כך משלו הרשעים (את) הקב"ה וישראל כצפור, אמר להם: "גם צפור מצאה בית ודרור קן לה".¹⁷

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה ז – הציפור המגנה ומסוכת

וראיתי את הדם. היה ר' ישמעאל אומר: והלא הכל גלוי לפניו שנאמר: "ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא" (דניאל ב כב) ואומר: "גם חשך לא יחשיך ממך" (תהלים קלט יב), ומה תלמוד לומר: "וראיתי את הדם"? אלא בשכר מצוה שאתם עושים אני נגלה וחס עליכם, שנאמר: ופסחתי עליכם. אין פסיחה אלא חייס שנאמר: "כצפרים עפות כן יגן יי צבאות על ירושלים גנון והציל פסוח והמליט" (ישעיה לא ה).¹⁸

מציע בעצמו פירוש לפסוק קשה זה כפי שנראה להלן. ובין כך ובין כך, הרי לנו עוד פסוק של מוטיב הציפור הנוודת ומורדת ממקומה וקינה.

¹¹ העבד הבטוח בחסד אדוניו אומר: אדוני חס עלי, מי האדם שיכול לי? ולא ברור אם זה לשבח העבד או ביקורת על ביטחון יתר. ¹² התרסת הגויים "כלפי מעלה" שבעטים כביכול גם הרב נדד, איננה משוללת יסוד, שהרי כך בדיק סיים המדרש הקודם וכן הוא גם באיכה רבה פתיחתא יב: "ראו מה גרמו לי עונותיכם לשרוף את ביתי ולחרוב את עירי ולהגלות את בני בין אומות העולם ולישב לי לבדי, איכה ישבה בדד". ולגבי הפסוקים מתהילים קלב בהם הוא מסיים, אין שם המילה "מקום", אבל ראו עוצמת הפסוקים שם: "כי בחר ה' בציון אנה למושב לו: זאת מנוחתי עדי עד פה אשוב כי אנתיה". ואולי הכוונה לפסוק: "עד אמצא מקום לה' משקנות לאביר יעקב" שראינו כבר בסוף המכילתא בה פתחנו.

¹³ כאן הגענו אל ציפור נוספת, ראו פסוקים ג-ד שם: "ניכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירגנו אל אל חיי: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרחיה את מזבחתיך ה' צבאות מלכי ואלהי".

¹⁴ נראה ש"משל עכשיו" הוא כמו "מעכשיו" וצריך לקרוא "משל" (ראו המקבילה בילקוט שמעוני תהלים רמז תתלג, שם הפיסוק נכון יותר: "ניכספה וגם כלתה נפשי, לא משל עכשיו אלא משהיו ישראל בים נתאו לבית המקדש וכו'"). הכיסופים לחצרות ה' אינם מיוחדים לתקופתו של הדרשן, בה לאחר החורבן עם ישראל מייחל ונכסף לחידוש עבודת המקדש, אלא התחילו עוד בתקופה קדומה. הציפור הנוודת של ימינו, אומר הדרשן, כבר הייתה נחלת עם ישראל בעבר. מכאן כמובן שאיבת העידוד לדורו של הדרשן, שכפי שאז מצאה הציפור בית, כך יהיה גם במהרה בימינו ונדודי הציפור הם זמניים. אבל הקשיים עוד לפנינו כפי שהוא ממשיך ומפתח.

¹⁵ כאן עובר הדרשן לדורו ומפסוק ב לפסוק ג (ראו הערה קודמת קודמת). ראו רש"י על הפסוק שמבאר אותו לגנאי או לשבח, לאבל או לתקווה: "גם צפור מצאה בית - בחורבנו קננו בו הצפרים, ומדרש אגדה בבנינו מדבר והצפור היא כנסת ישראל". המדרש ילך כמובן בדרך התקווה והציפייה שהציפור תמצא מחדש את ביתה וקינה הקבועים.

¹⁶ במקומות רבים משולים ישראל ליונה. ראו שוב דברינו [יונתי בחגוני הסלע](#) בשיר השירים וכן המדרשים על הפסוק: "עיניך יונים" כגון זה בשיר השירים רבה פרשה ד: "עיניך יונים ... מה יונה זו תמה, כך ישראל נאים בהילוכן כשהן עולין לפעמי רגלים ... מה יונה זו צנועה, כך ישראל צנועים. מה יונה זו פושטת צוארה לשחיטה כך ישראל (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום, מה יונה זו מכפרת על העולמים, כך ישראל מכפרין על האומות ... מה יונה זו משעה שמכרת בן זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר, כך ישראל משעה שהכירו להקב"ה לא המירוהו באחר, מה יונה זו נכנסת לקינה ומכרת קינה ושובכה וגוזליה ואפרוחיה וחלונותיה, כך הן שלש שורות של תלמידי חכמים כשהן יושבין לפנייהם כל אחד ואחד מכיר את מקומו, מה יונה זו אף על פי שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אף על פי שחבר בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה". ועוד ועוד. אך כאן באים הגויים ואומרים לישראל: כבר אינכם כיונה, ודאי לא היונה של קריעת ים סוף, רק כצפור סתם. כציפור נודדת ששוב אין לה קן קבוע.

¹⁷ ראו המשך הדרשה שם על הפסוק הסמוך: "אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה. אמר ר' יהושע בן לוי: כל מי שהוא נכנס לבתי כנסיות ובתי מדרשות, זוכה ונכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשים לעולם הבא, שנאמר: אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה". זו דרשה חדשה, אבל ניתן לדרוש סמוכין גם במדרש ובפרק עצמו ולומר שעד שהציפור תמצא בית קבע חדש בארצה, כל מקום שישראל קובעים בתי כנסיות ובתי מדרשות הוא הבית והקן לציפור. הם שהיו ויישאו לעולם: "מה טובו אהלך יעקב" ולא חלה עליהם היפוך ברכת בלעם לקללה בעוונותיהם של ישראל (סנהדרין קה ע"ב, ראו דברינו [מה טובו אהלך יעקב](#) בפרשת בלק), והם שעתידיים לחזור ולהיקבע בישיבת קבע בארץ ישראל (מגילה כט ע"ב).

¹⁸ הרי לנו ציפור נוספת (ואחרונה הפעם) בישעיהו פרק לא: "כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלים גנון והציל פסוח והמליט". ראו ברכות נו ע"ב: "הרואה צפור בחלום ישכים ויאמר כצפרים עפות כן יגן וגו', קודם שיקדמונו פסוק אחר - כצפור נודדת מן

משלי כז-ח – אבן עזרא ציפור נודדת?

נִפְּשׁ שְׂבָעָה תְּבוּס לִפְתֵּי וְנִפְּשׁ רְעֵבָה כָּל מֵר מְתוּק: כְּצִפּוֹר נֹדְדֵת מִן קִנָּה כִּן אִישׁ נֹדֵד מִמְקוֹמוֹ:
פירוש אבן עזרא לפסוקים: "ונפש שהיא רעבה כל מר מתוק הוא לה - על כן כאשר הציפור שהיא נודדת מקנה
 אחר מחייתה, כן איש נודד ממקומו לבקש מחייתו ויהיה שבע.¹⁹

חג שמח ושבת שלום

מחלקי המים

קנה". ובאשר למדרש, ראו מקבילה במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב (מדרש הגדול שמות יב כז): " ... וכן הוא אומר: כצפרים עפות כן יגן יי צבאות (ישעיה לא ה) - אלמלא דבר כתוב אי אפשר לאמר: כחיה ששוקה על בנה ומניקתו". חזרנו ליציאת מצרים ולפירוש המיוחד של המכילתא שפסח ופסיחה אינם דילוג או קיפוף (ראו בהמשך המכילתא שם וכן רש"י שמות יב, יא, יג: "הקרוב קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט"), אלא אדרבא, הפסיחה היא מתן מחסה והגנה (מפני המשחית), כמו ציפור שעפה מעל קינה ובדומה לכל חיה אחרת בטבע שמגינה על צאצאיה. ראו דברינו [ופסחתי עליכם](#) בחג הראשון של פסח. ויהי רצון שיתקיימו בנו מדרשי ופסוקי ציפורים עפות ומגינות אלה בקיץ זה ובכל הבאים אחריו לטובה. ותקוים בנו שירת הציפור: "צפור מה היא אומרת? גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיה ה' צבאות מלכי ואלהי" (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) שירה עמוד 525). וכפי שמסיים בעל תהלים את פרק קכא: "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה' שֹׁמְרָךְ ה' צִלְךָ עַל יַד יְמִינְךָ ... ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע וְיִשְׁמֹר אֶת נַפְשְׁךָ: ה' יִשְׁמֶר צַאֲתְךָ וּבֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם".

¹⁹ אבן עזרא מבאר את הפסוק הראשון כפשוטו. בפירוש שלפנינו המיקוד הוא אמנם בחצי הפסוק השני (של הפסוק הראשון), אך הכוונה הכללית היא ברורה: אדם שבע מואס גם בדברי נופת, בעוד שעבור מי שרעב כל אוכל ינעם וגם המר ייחשב למתוק. אלא שאבן עזרא גולש מיד לפסוק השני וכורך את שניהם ביחד. ליתר דיוק, הוא מחבר את הנפש הרעבה שכל מר מתוק הוא לה, עם הציפור הנודדת "אחר מחייתה" וכך גם האדם הרעב שנודד למחייתו בתקווה שיהיה שבע. נראה שפירוש זה נכתב מהמית לבו של אבן עזרא ומשקף את חייו כעני נודד. הנה מצא צמד פסוקים בספר משלי איתם הוא מזדהה אישית. ראו שיריו: "אם הנדוד חלקי / מכל עמל נפשי, אֲשַׁמַּח בְּחֶבְלֵי / כִּי צָרִי בְּתִירוּשִׁי", "מֵה לִּי וְלִתְנוּאוֹת / יָמִים וְלִילוֹת, בָּאוּ בְּמִשְׁוֹאוֹת / הוֹדִי לְבִלוֹת", "אֲשַׁפֵּם לְבֵית הַשָּׂר - אֲמַרִים: כְּבָר רָכַב! אָבֹא לְעֵת עֶרֶב - אֲמַרִים: כְּבָר שָׁכַב". הכל באתר [פרויקט בן יהודה](#) המכיל ספרייה ענקית של נכסי הספרות העברית לדורותיה: פרוזה, שירה, מסות ומאמרים, עיון ומחשבה ועוד. מאד מומלץ.